

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій

X

**ВСЕУКРАЇНЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

27-28 квітня 2023 року

Матеріали

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ X ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ,
ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 27-28 квітня 2023 року)

Суми, 2023

С-70 Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства:

Матеріали десятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 27–28 квітня 2023 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2023. 367 с.

До збірника увійшли наукові матеріали, присвячені актуальним проблемам сучасного перекладу, етнолінгвістики, стилістики, методики та методології сучасних мовознавчих та літературознавчих дисциплін. Складовою збірника є наукові розвідки з питань релігії та культури, соціальних і міжкультурних комунікацій, психологічної теорії та практики, соціологічних досліджень.

Для викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, студентів, учителів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та коледжів, усіх, хто цікавиться питаннями соціогуманітарного напрямку.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

References:

1. European Values Study. URL: <https://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/Statistics/DataPortal/EVS> (date of access: 20.04.2023).
2. Nabok M. Українські народні думи: національні особливості сприйняття в процесі міжкультурного спілкування. *Psycholinguistics*. 24 (2). 2018. С. 198–217. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-2-198-217>
3. Nabok M. The Image of the National Hero in the Ukrainian Folklore and the Folklore of the Muslim Countries in the Context of its Perception of the Students from the Middle East. *Muslim East in Slavic Literatures and Cultures* / edited by Grzegorz Czerwiński Artur Konopacki Anetta Buras-Marciniak Eugenia Maksimowicz. Białystok: Polish Historical Society. Polskie Towarzystwo Historyczne Rynek Starego Miasta 29/31. 2019. 239–249 p.

Євгенія Стеценко,

аспірантка кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету

ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Багатоаспектна проблематика європейської інтеграції України досі залишається під особливою увагою українських науковців. Найбільш обговорюваними в наукових колах є питання зовнішньополітичного та економічного характеру, а також питання безпеки. Окремим, дуже важливим напрямком у дослідженнях європейської інтеграції України, з точки зору безпеки, є питання євроатлантичної інтеграції України. Багато наукових праць присвячено створенню європейської ідентичності України, різноманітним проблемам культурологічного характеру, пов'язаним із євроінтеграцією держави.

Для аналізу зв'язку між євроінтеграційними процесами та становленням демократичних інститутів в Україні та українським політичним простором необхідно наголосити на двох ключових аспектах зазначеної проблеми – державно-політичному та соціально-ціннісному. Перший аспект полягає у формуванні європейських моделей в інституційній сфері та системі державної влади та їх можливому наближенні до моделей ЄС. Соціально-ціннісний аспект євроінтеграційних процесів України відображає формування європейської системи цінностей в українському суспільстві.

Зазначені вище аспекти міцно і складно взаємопов'язані – в різний час вони виходять (послідовно або одночасно) на перший план суспільно-політичних процесів. Як резюмує дослідник О. Сакало: «аналізуючи причини, перебіг і сутність революційних перетворень в Україні, які розпочалися на Євромайдані в листопаді 2013 року, багато науковців вважають, що прагнення до ціннісних змін було водночас основою, метою, і пояснення всіх цих подій. Саме європейські цінності часто називали мотивацією і метою, до якої були спрямовані прагнення більшості українського суспільства» [4, с. 106–109].

Відомий український дослідник М. Степико у монографії «Українська ідентичність: феномен і принципи формування» ґрунтовно проаналізував ціннісний аспект європейської інтеграції України. Автор слушно зазначає, що європейський вибір України – це «національний вибір специфічної системи цінностей: індивідуального підприємництва, професіоналізму, корпоратизації, верховенства права, динамічної етики та культури, процедур мирної суспільної згоди тощо» [5, с. 196–336].

Як показує М. Степико, цінності – це західний термін, який означає наявні, постійно оновлювані та обговорювані якості, які людина обирає добровільно і за допомогою яких будує своє життя. Основними характеристиками цих цінностей є мобільність, раціональний характер, можливість позасистемного поєднання. Цінності є основоположними в атлантичній цивілізації (геополітичний простір, який поширюється навколо Атлантичного океану (США, Західна Європа). Ідеї та ідеології, у свою чергу, є

пріоритетами євразійської цивілізації (геополітичний простір, який асоціюється з Росією, Білоруссю, Україною та Східною Європою).

М. Степико підкреслює фундаментальність проєвропейського вибору України. Автор вважає, що цей вибір є культурно-політичним, а не геополітичним. На думку автора, результатом проєвропейського вибору України є довгострокова стратегія цивілізаційного розвитку країни. Це не вибір між Росією і США (можливо, що цих країн не буде через 200 років), між Європою і Азією (бо зникне їхня просторова ізоляція) і навіть не атлантизмом і євразійством. Це вибір між двома культурними типами цивілізації, одна з яких виживе та існуватиме (навіть 300 років). Тому ми поділяємо геополітичний вибір на десятиліття, а культурно-політичний – на століття [5, с. 196–336]. Можна також погодитися з думкою іншого українського дослідника А. Кудряченка щодо взаємозалежності розвитку демократії з європейськими цінностями. Автор вважає, що «утвердження демократичних цінностей для України, яка обрала інтеграцію до європейської спільноти, має цивілізаційний характер і означає перспективу подальшого суспільного розвитку» [3].

Загалом процес європейської інтеграції України з моменту здобуття державою незалежності був складним, а часом і суперечливим. Початком цього процесу можна вважати дату, більш ранню від проголошення незалежності України та створення ЄС у його нинішньому вигляді (прийняття Маастрихтського договору). Точкою відліку є 25 грудня 1990 р., коли Верховна Рада УРСР, видавши постанову «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин», повідомила уряду: «спрямувати всі зусилля на забезпечення безпосередньої участі УРСР у загальноєвропейському процесі та структурах» [2, с. 369], не враховуючи певних застережень і навіть побоювань провідних держав світу (зокрема США) щодо незалежності України. Світова спільнота визнала Україну незалежною державою, що стало міцним фундаментом для подальшої євроінтеграції держави.

Значний прогрес у євроінтеграції відбувся з відмовою України від ядерної

зброї, що підтверджено підписанням у грудні 1994 р. Будапештського меморандуму (виявилось, що через двадцять років після підписання цієї угоди тільки Україна виконала свої зобов'язання).

Основою процесу європейської інтеграції України українські дослідники вважають систему цінностей, яка пов'язує більшість громадян України з жителями країн ЄС. Саме глибока світоглядна спільність з Європою та прагнення представників різних соціальних прошарків до інтеграції з європейською спільнотою стали рушійною силою Революції Гідності та подальших успішних інтеграційних кроків.

У цьому контексті варто підкреслити фундаментальну роль цінностей у створенні та функціонуванні Європейського Союзу. Європейські цінності, читаючи базові документи ЄС – це фундаментальні принципи, які є основою ЄС і всіх аспектів його функціонування. Як пояснює у своїй роботі керівник Європейської академії (Берлін) професор Е. Штратеншульте, «Європейський Союз – це спільнота цінностей. У статті 6 Амстердамського договору (1997 р.) достовірно зазначено: «ЄС заснований на принципах свободи та демократії, поваги до прав людини та верховенства права; ці принципи також дотримуються всіма державами-членами ЄС» [6, с. 2]. Стаття 2 чинного Лісабонського договору 2007 р. (фактично щось на зразок конституції ЄС) говорить: «Союз був заснований на цінностях, в т.ч. повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини, особливо прав національних меншин. Ці цінності однакові для всіх держав-членів ЄС, де існують плюралізм, недискримінація, толерантність, верховенство права, солідарність і рівність між жінками та чоловіками» [1].

Цінності, які лежать в основі ЄС, кореняться в європейській історії та культурі.

Екерт Штратеншульте зазначає, що «Європейський Союз не винайшов і не розвинув ці основні цінності. Навпаки: вони є частиною європейської спадщини. Наприкінці XVIII ст. Французька революція 1789 р. та перша польська конституція 1791 р. стали наріжним каменем європейського

конституційного та ціннісного ладу. Громадянські свободи, демократія та верховенство права згодом запроваджувались у все більшій кількості країн, а тепер вони стали цінностями кожної людини – члена ЄС» [6, с. 1].

Цінності ЄС описані в Хартії фундаментальних прав, підписаній у 2000 р., яка набула чинності 1 грудня 2009 р. (разом із Лісабонським договором є основною угодою про те, як працює ЄС). Перші шість розділів присвячені цінностям ЄС, зокрема: людська гідність, свобода, рівність, солідарність, громадянські права, справедливість. Останній, сьомий розділ Хартії регулює та роз'яснює застосування документа.

Цінності ЄС також є нерелігійними та наднаціональними. Перша риса – секуляризм – свідчить про високий ступінь модернізації суспільства, для якого релігія в більшості випадків увійшла у сферу приватного життя. Друга характеристика може бути змінена в результаті агресивних зовнішніх дій. Дійсно, нова, нестабільна європейська реальність ХХІ ст., яка формується під впливом агресії Російської Федерації, вимагає переосмислення та уваги до національно-патріотичних цінностей держав-членів ЄС. Цей процес дуже важливий для майбутнього ЄС, адже від його результатів багато в чому залежить, наскільки успішним буде реформування нової Європи, яка могла б ефективно протидіяти зовнішнім загрозам. Одним із найважливіших завдань, з якими мають зіткнутися держави-члени ЄС, є ефективна трансформація відцентрових націоналістичних сил, одночасно захищаючи їхній потенціал мобілізації та консолідації.

Більшість українців поділяють спільну з європейцями систему цінностей і світогляд, яка сягає корінням у давню та новітню історію України. Це помітно в політичних настроях і поведінці більшості громадян України після проголошення незалежності, а також в основних документах країни. Серед основних українських цінностей, закладених у конституції, можна назвати:

- Національна державність – суверенітет, незалежність, територіальна цілісність України, непорушність кордонів та її демократичність, соціальна, правова природа (ст.1-2 Конституції України);

- Людина, її права і свободи, життя і здоров'я, гідність, недоторканність і безпека (ст. 3 Конституції України);
- Національна самосвідомість української нації – українська мова, історична свідомість, духовність, традиції та культура (ст. 10-11 Конституції України).

Таким чином європейські цінності, які є ідеологічною основою ЄС та рушійною силою європейської інтеграції України, стають міцним фундаментом процесу приєднання України до сучасної Європи. Європейські цінності є органічними для України, тому запроваджуючи їх на сучасному етапі – означає, перш за все, їх міцну консолідацію, а отже, позбавлення від старих практик російсько-радянської спадщини. Перешкодою на цьому шляху може бути культурна орієнтація частини населення на Росію, занадто високі очікування щодо євроінтеграції, брак знань про інституції ЄС і НАТО, високий ступінь корумпованості української влади. Незалежно від їх важливості, усіх їх можна уникнути за умови посилення консолідації суспільства та перших успішних наслідків зближення з ЄС. З іншого боку, в умовах військової агресії Російської Федерації в ЄС з'являється новий мотив для швидшої інтеграції України, оскільки вона є попередником на шляху російської експансії.

Незважаючи на кризовий стан ЄС, напрямок зовнішньої політики України залишається незмінним, проєвропейські прагнення українців – це перш за все цивілізаційний вибір. Це вибір між добром і злом, між свободою і рабством – принаймні так ставляться до цієї ситуації наші військові. Унікальна роль України на порозі боротьби з російською загрозою, а отже необхідність відстоювати європейські цінності та принципи – усе це може сприяти швидшій інтеграції країни до ЄС.

Список використаних джерел:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення 20.04.2023)

2. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : навчальний посібник. К., 2001. 448 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kopiika_Valerii/Yevropeyskyi_Soiuz_zasnuvannia_i_etapy_stanovlennia.pdf? (дата звернення 20.04.2023)

3. Кудряченко А. Засадничі демократичні цінності та її вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи. URL: <https://veche.kiev.ua/pdf/20152.pdf> (дата звернення 20.04.2023)

4. Сакало О. Європейські цінності: сутнісні основи та практичне втілення. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4335/1/Sakalo.pdf> (дата звернення 20.04.2023)

5. Степико М. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ident-62307.pdf> (дата звернення 20.04.2023)

6. Штратеншульте Е. Европейский Союз – просто и понятно: факты и связи. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=5 (дата звернення 20.04.2023)

Науковий курівник: Лебідь А.Є., доктор філософських наук, професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Сніжана Стократна,

студентка Сумського державного університету

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ КРАЇНИ

Студентство – рушійна сила прогресу держави та суспільства. Воно завжди було в перших лавах соціальних перетворень та політичних рухів. Наприклад, Бій під Крутами, Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція гідності тощо, – все це демонструє нам незламність та запал